

Overboord gegoooid en opgegeten: het bizarre lot van twee Siamese bruinvistweelingen

Erwin J.O. Kompanje [honorair conservator recente zoogdieren, Natuurhistorisch Museum Rotterdam; erwinkompanje@me.com]

De bruinvis (*Phocoena phocoena*) is de kleinste en - met een geschatte stabiele populatie van 345.000 exemplaren - de algemeenste dolfijnachtige in de Noordzee. Alleen al in de collectie van Het Natuurhistorisch bevinden zich 386 schedels, skeletten, subfossiele wervels en andere overblijfselen van dit zeezoogdier. Een volwassen vrouwelijke bruinvis werpt elke één tot twee jaar één enkel jong. Dit moet direct na de geboorte kunnen zwemmen. Om deze reden worden walvisachtigen altijd in 'stuitligging' geboren. De in de baarmoeder nog zachte vouwbare staartflippers verharderen hierdoor in het koude zeewater. Een kalf dat eerst met de kop (en daardoor met slappe staartvin) wordt geboren verdrinkt vrijwel altijd. Ook moet het kalf groot en krachtig genoeg zijn om direct met de moeder mee te kunnen zwemmen. De ruimte in de baarmoeder en het lichaam van de moeder is beperkt. Tweelingen, met een incidentie van ongeveer 0,5% bij walvisachtigen, waartoe ook dolfijnen en bruinvissen behoren, zijn daarom extreem zeldzaam.

Bruinvistweelingen

Bij bruinvissen zijn, tot op heden, slechts twee gevallen van een tweeling bekend. De eerste werd in 1866 door A.A. van Bemmelen in het derde deel van het boek *Bouwstoffen voor eene fauna van Nederland bijeenverzameld door J.A. Herklots* beschreven. Op 15 maart 1855 werd bij Noordwijk aan Zee een dode zwangere bruinvis met twee bijna voldragen jongen in de baarmoeder gevonden. Het duurde niet minder dan 156 jaar voordat een volgende bruinvistweeling werd gevonden en beschreven: op 13 april 2011 spoelde op het eiland Texel een dode volwassen vrouwelijke bruinvis aan. In de baarmoeder werden twee vrouwelijke foetussen gevonden van 47 en 49 centimeter.

▲ Een normale dode bruinvis op het strand. (Ecomare)

Siamese tweelingen

Een Siamese tweeling is een eenige tweeling die in de baarmoeder met elkaar verbonden is. Er zijn twee hypothesen die het ontstaan verklaren. De eerste, de zogenaamde '*fission hypothesis*' stelt dat een bevrucht ei zich incompleet splitst, waardoor weliswaar een identieke tweeling ontstaat maar die ergens met elkaar verbonden blijven. De tweede hypothese gaat uit van een volledige splitsing van een bevrucht ei, maar waarbij de twee embryo's tegen elkaar komen te liggen, waarbij stamcellen van het ene embryo identieke stamcellen van het andere embryo vinden en met elkaar vergroeid raken. Dit wordt the '*fusion hypothesis*' genoemd. Siamese tweelingen zijn vooral bekend bij mensen en gedomesticeerde zoogdieren en vogels, en bij reptielen, vissen en amfibieën. Siamese tweelingen bij wilde zoogdieren en vogels zijn extreem zeldzaam. Bij wilde walvisachtigen waren tot mei 2017 negen gevallen bekend bij vier soorten baleinwalvissen en twee soorten tandwalvissen.

Overboord gegoooid

Op 30 mei 2017 zag de bemanning van de vistrawler GO 9, 'De Onderneming', een bijzondere bijvangst op de sorteerband: een pasgeboren bruinvis 'met twee koppen'. De vissers bevonden zich tijdens de bijvangst in de zuidelijke Noordzee, ongeveer 28 km ten westen van Hoek van Holland (52° Noord, 3° 45' Oost). Een lid van de bemanning fotografeerde het 'monster' van alle kanten met zijn smartphone en daarna werd het weer overboord gezet. Het is immers verboden om bijgevangen dode zeezoogdieren aan te landen. Eén van de foto's werd verstuurd naar geïnteresseerden aan de vaste wal en zo belandde deze foto dezelfde dag in mijn mailbox.

Ik kon mijn ogen niet geloven: in één oogopslag herkende ik er een Siamese bruinvistweeling in - een zogenaamde *Parapagus dicephalus*. Na wat heen en weer bellen werd het lot van de unieke vondst duidelijk: de tweeling was weer overboord gezet. Ik kon met zekerheid zeggen dat dit het eerste gedocumen-

▲ Siamese bruinvistweeling (*Parapagus dicephalus*): pasgeboren mannetjes. Opgevist uit de Zuidelijke Noordzee, nabij Hoek van Holland. Let op de snorharen op de snuit, de nog slappe rugvin en de nog geopende navel. (Henk Tanis)

teerde geval van een Siamese tweeling bij de bruinvist was en de tiende Siamese tweeling bij een walvisachtige. Ondanks het feit dat de tweeling verloren moest worden beschouwd, was beschrijving van de vondst in een wetenschappelijk artikel, gezien de extreme zeldzaamheid, opportuun. Samen met zeezoogdierdeskundigen Mardik Leopold (Wageningen Marine Research) en Kees Camphuysen (Koninklijk Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee) schreef ik direct een wetenschappelijke verhandeling over de vondst. Inmiddels waren meer foto's beschikbaar gekomen en konden wij vaststellen dat het om een mannelijke tweeling ging en dat het, gezien de open navel en de aanwezigheid van snorharen, om pasgeborenen ging. Dankzij snelle actie van de redactie en vormgever van *Deinsea*, het wetenschappelijke Online Journal van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam, verscheen het artikel al op 7 juni 2017 - een week nadat de bruinvistweeling was opgevist. De uniciteit van de bijvangst ontging de

media niet. In de dagen daarna werd op internationale websites van vele tientallen tijdschriften zoals *New Scientist*, *National Geographic*, *Nature*, *Smithsonian Magazine*, *Time magazine*, *Der Spiegel* en tientallen internationale kranten zoals de *Washington Post*, *Daily Mail*, *The Telegraph*, alle Nederlandse kranten en vele tientallen webpages (zoals *CBS*, *BBC*, *Science Times* en de *Society for Marine Mammalogy*) gewag gemaakt van de bijzondere vondst.

In de kookpot

Enige weken later mailde de Deense walviskundige Carl Kinze mij. Hij doet onderzoek naar de geschiedenis van bruinvistvangst in de Baltische zee. Hiervoor doorzoekt hij gedigitaliseerde oude kranten naar berichten over de vangsten van bruinvissen. Hij had een kort bericht in de *Libauer Zeitung* van 27 juli 1891 gevonden over de vondst van een Siamese bruinvistweeling. Over dit vergeten geval schreven we ook een stukje, voor *Deinsea*.

Die vers dode tweeling was na een storm door een boerenzoon gevonden op de kust vlakbij Bernati, zuidelijk van de plaats Liepāja in Letland. Uit de gedetailleerde beschrijving in de krant bleek het ook hier om *Parapagus dicephalus* te gaan. De bruinvistweeling werd tentoongesteld tijdens een fair. Een lokale intellectueel heeft nog getracht om het stoffelijk overschot voor de wetenschap te behouden, maar de boer zag er een feestmaal in. Deze Siamese bruinvistweeling verdween in de kookpot, hetgeen in die tijd niet ongebruikelijk was. De oude Duitse naam voor bruinvist - *Mehrschwein* (zeevarken) - spreekt boekdelen. De Engelse naam voor bruinvist - *porpoise* - is afgeleid van het Franse 'porc poison', dat letterlijk 'varkensvis' betekent. Tegenwoordig is het eten van bruinvissen ongebruikelijk en bovendien wettelijk verboden omdat het een beschermd diersoort is.

Nu wachten op het derde geval

De Letse Siamese bruinvistweeling kan beschouwd worden als de derde bekende bruinvistweeling en de tweede bekende Siamese bruinvistweeling, het vijfde bekende geval van *Parapagus dicephalus* bij een walvisachtige en het elfde bekende geval van een Siamese tweeling bij een walvisachtige. Het is te hopen dat een derde geval van een Siamese bruinvistweeling behouden kan worden voor een museale collectie. ◀

Bronnen

- Kinze, C.C. & Kompanje, E.J.O. 2017 - Eaten and forgotten: a record of conjoined twin harbour porpoises *Phocoena phocoena* from 1891 (Mammalia, Cetacea) - *Deinsea* 17: 14-15
- Kompanje, E.J.O., Camphuysen, C.J. & Leopold, M.F. 2017 - The first case of conjoined twin harbour porpoises *Phocoena phocoena* (Mammalia, Cetacea) - *Deinsea* 17: 1-5
- Ijsseldijk, L.L., Gröne, A., Hiemstra, S., Hoekendijk, J. & Begeman, J. 2014 - A record of twin fetuses in a harbor porpoise (*Phocoena phocoena*) stranded on the Dutch coast - *Aquatic mammals* 40(4): 394-397
- Van Bemmelen, A.A. 1866 - Lijst der zoogdieren, tot heden in de wilden staat in Nederland waargenomen - in: Herklots, J.A. - Bouwstoffen voor eene fauna van Nederland, derde deel - E.J. Brill, Leiden